

Omtumlande och lärorikt

AV THOMAS LILJEBERG

Jag sitter i bilen på vägen hem till Ramlösa. Det är november och höstvädret lämnar mycket att önska. Över våra huvuden ser jag landningsljusen på flygplanen som går in för landning på Kastrup – en mäktig syn. Vid sidan om mig sitter min fru som hämtat mig efter min elva dagars rundresa i Polen. I baksätet sitter mina två barn och sover. Tankarna när vi kör där i mörkret på Öresundsbron, 80 meter över den kolsvarta vattenytan, går till platser jag nyligen besökt: Treblinka, Sobibor, Majdanek, Belzec, Auschwitz, Birkenau, Rabka, Jordanow, Trawnici, Jósefów. Att träffa min familj igen blev känslösamt. Mina upplevelser i Polen de senaste dagarna kommer, i mötet med mina barn, i ett annorlunda perspektiv.

Framför mig ser jag gravida kvinnor, barn, gamla, sjuka som inte bedöms som arbetsföra – i ett led. De som bedömdes vara nyttiga – i ett annat led. Vi som har kunskapen, vet vilka öden människorna i de båda leden gick till mötes. Min fru är gravid i sjätte månaden och våra två barn är tre respektive fyra år. Jag vet vilket led de skulle ha hamnat i. Hur ska man egentligen gå vidare efter det här?

Historisk närvaro

Östra Polen var vackert sista veckan i november. Regntunga skyar, låga moln och ett landskap som var öde. Skogar som i sina praktfulla lövverk vackert skiftade i höstens färger. När man besöker platser som Treblinka, Sobibor och Birkenau spelar vädret och omgivningen in på det upplevda. Vi bevittnade, och deltog i en suggestopedisk (inlärnings)-situation. Lyssna, se, lukta, tänka. Varje plats, besök, kom att bli en upplevelse. Kanske är det fel, rent av oetiskt att påpeka det. Men dessa historiska platser, i många fall otillgängligt belägna, bar en estetik som förhöjde upplevelsen. En estetik som försatte oss i en känsla av vacker tomhet. Det var i alla

fall så jag kände. En historisk närvaro, sorg och frågor, och hela tiden tankar som gick tillbaka till mina egna barn. Ett massmord skedde i skogen i östra Polen. Jag, vi, deltagarna, blev bärare av en historia som måste föras vidare, som inte får glömmas bort. *Det* är vårt ansvar. *Det* är vårt bidrag.

Några platser kom att påverka mig mer än andra. Naturligtvis var Birkenau ett otäckt, och i det närmaste, oförklarligt fenomen. Men det fanns andra ställen som berörde mig mer. Jósefów, byn känd från Christopher Brownings bok ”Helt vanliga män”, var ett litet öde samhälle mitt i ingenstans. Det var här som tyska reservpoliser mördade alla judiska invånare under förhållanden, som präglades av kyla, beräkning, precision och total omänsklighet. I ett skogsparti utanför Jósefów skedde massakern. Barn, kvinnor, män, unga, gamla, friska, sjuka – alla berövades sina liv. Ett annat ställe var SS-skolan i Rabka. Historien om skolans verksamhet är så makaber att blotta tanken på den får mig att må illa.

Begravningsplatsen i Jordanow

Den lilla byn Jordanow har en judisk begravningsplats som legat övergiven sedan krigsslutet. Vi var där och vi fann en plats som vittnade om det öde som de flesta av traktens judar gick till mötes. Så gott som samtliga gravstenar var omkullvälta, förstörda och övervuxna av murgröna och taggig björnbär. En alldeles speciell känsla infann sig. Det här var ett ställe som ingen kom till. Här fanns inga turister och hade det inte varit för SKMA:s dedikerade och seriösa reseledare, hade vi inte heller varit där. Besöket på Jordanows begravningsplats var bland det bästa på hela resan. Här rådde ett fullständigt lugn och att stå där i den snåriga vegetationen var bland det vackraste och sorgligaste jag varit med om.

Resan till Polen med SKMA blev i flera avseenden omtumlande. Känslomässigt kom resan att sätta sina spår. Kommer jag någonsin att kunna betrakta ett järnvägsspår utan att tänka på på- och avstigningsplatser med skrikande vakter och skällande schäferhundar? Kommer jag att kunna se på en taggtråd, ett stycke betong, en mur, en gravsten, ett trångt källarutrymme, en försänkning i marken, utan att tänka på ...? Tänka på ...?

Undervisning om Förintelsen

Visst var tempot högt och när jag fick se schemat för resan blev jag lite fundersam. Ska vi verkligen hinna med allt detta på bara 11 dagar. Men det gick ju. Inte en enda gång kände jag mig stressad eller kände att jag inte fick den tid jag behövde på de besökta platserna. Det fanns en tanke med allt vi gjorde och besök på platser och museum i

kombination med berättelser och tillhandahållet inläst material, gjorde resan till ett minne för livet.

Avslutningsvis vill jag, i egenskap av lärare, betona nyttan av resan och seminarierna. Jag känner mig oändligt inspirerad och har också insett att mitt tidigare sätt att bedriva förintelseundervisning varit mer eller mindre misslyckat. Som lärare är det lätt att förstå vikten av en bra förintelseundervisning och de, i det närmaste oändliga områdena inom skolans och samhällets värld som tangeras i en sådan. För mig känns det viktigt att nu omsätta lärdomen av seminarieresan till Polen på min skola. Detta är något som jag verkligen ser fram emot.

Thomas Liljeberg är gymnasielärare i svenska och historia på Johannes Hedbergsskolan i Helsingborg och längtar efter att få åka till Israel med SKMA.